

VÁLASZ ENYEDI GYÖRGY MEGJEGYZÉSEIRE

Az elmúlt paraszti lét nyomorúságainak ismertetése valóban hiányzik hozzá-
szólásomból. Nem is volt szándékomban, mert céloom egyszerűen az volt, hogy bemu-
tassam azokat a módszereket, népszokásokat, „intézményeket”, melyek a múltban
a parasztságot, minden nyomorúsága és kiszolgáltatottsága ellenére is megtartotta
a helyén. Nem csak a földnek, hanem a nemzetnek, a hazának is. „Idilli” leírásomból
azonban nem hiányoztak a nincstelenség, — úgy említem őket, mint akiknek nem volt
mihez kötődniük, és említem a földbirtokosokat is, akik „kisajátították a jobbágyok-
kal közösen használt erdőket, berkeket, halászó vizeket és más földművelésre alkal-
matlan területeket”. Tovább nem részleteztem ezt a tragikus következményű elkü-
lönülést, mert nem erről akartam beszélni, hanem a megtartó erőkről. Nagyon jól
ismerem a magyar nép múltját, nem csak a parasztokét, hanem a nincstelenségét is,
de az 50 év előtti magyar faluról éppen nem Illyés Gyula „Puszták népé”-t kellene el-
olvasnia a mai fiataloknak, mert az nem a magyar faluról szól, hanem a dunántúli
nagybirtokok pusztáin élő cselédekről és pásztorokról, uradalmi alkalmazottakról.
A puszták nem falu, lakói nem parasztok, hanem agrárproletárok, földnélküli bérmun-
kások. Féja Géza „Viharsarok”-ja sem a magyar faluról szól elsősorban, hanem az on-
nan kiszorult, vagy annak szélére szorult földmunkásokról, kubikosokról, földnélküli
napszámosokról. A „Tardi helyzet”, a „Cifra nyomorúság” pedig a mezőgazdasági
idénymunkásokról, a summásokról szól elsősorban, nem a parasztokról, a birtokosok-
ról. Ezeknek a földnélkülieknek valóban nem volt kötődésük a földhöz, mert nem volt
nekik sajátjuk, nem jutott nekik az ország elavult, vétkes társadalmi, gazdasági rend-
jéből kifolyólag, a múlt bűneiként. Itt tehát két malomban örülünk. Én a paraszti
falu-közösség megtartó erőiről beszéltem, bírálom pedig a múlt rendszer megszépítését
rója fel nekem. Köztudottnak hittem azt, hogy a magyar agrárnépesség 1/4 része föld-
telen volt. A tardi iskolásgyerekek ebből a földtelen szegénységből, vagy törpebirtoko-
sokból kerültek ki. Az agrárnépesség másik 2/3-os többsége bizony jobban táplálkozott
a túlnépesedett fejlődő országok lakosainál, legalábbis az éhínségről nem volt szó. Elég
baj, hogy az 1/3 agrárproletár oly rosszul élt. Hogy „a hagyományos paraszti gazdálkodás
sem a földben, sem a munkaerőben rejlő lehetőségeket nem tudta kihasználni, a földet
művelők többsége sok munkája fejében csak vegetált”, vitatható kérdés. Mit ért hagyomá-
nyos paraszti gazdálkodáson? Ha ökröket, faekét és sarlós aratást, — akkor időszerűtlen és
elavult paraszti gazdálkodásról van szó. Ha egyáltalán a kisüzemről beszél, akkor tekint-
sünk csak vissza 1945-től 1948-ig terjedő időre, amikor a magyar parasztság nem csak a há-
borús veszteségeket pótolta, kifizette a jóvátételt és anyagi erejéből építették fel az ország
iparát is. A tsz-ek szervezése után jónéhány évig az ország élelmiszer-behozatalra szorult,
az az ország, mely mindig agrárexporttal jelentkezett Európa piacán. Azóta nem csak
a korszerű nagyüzem oldotta meg ellátásunkat és exportunkat, hanem az egyre

nagyobb lehetőségeket kapó háztáji, kisegítő és egyéni kisüzem is. Ezeknek a kisüzemeknek a kezén van a megművelt földterület 10%-a, és ezen termelik meg az egész mezőgazdasági termelés bruttó értékének 35,7%-át (növénytermelés 25,8%-át, állattartásból jövő haszonnak 42,1%-át, 1986-ban). Ez is mutatja, milyen nélkülözhetetlenek ellátásban és exportban egyaránt. Igaz, hogy szoros kapcsolat van a közös és háztáji között, pl. a felhasznált takarmány nagy része a közösben terem meg, de ugyanakkor a kistermelő teljesen ki van szolgáltatva a nagyüzemnek. De én nem is próbáltam ezt az összehasonlítást megtenni, de ha már szóba jött, álljanak itt a tények a „Magyar statisztikai zsebkönyv”-ből.

„Az élelmiszer-termelés további növelése nem látszik most indokoltnak, a külső piacok beszűkültek, a hazai fogyasztás nem bővül”, – írja bírálóm. Én nem hiszem, hogy ott tartunk már, hogy az élelmiszer-termelés növeléséről önként lemondhatunk. Dr. Sóos Gábor–Dr. Misi Sándor: „Mit kell tudni a magyar agrártermelésről” c. könyvében (1984) azt írja, hogy a mezőgazdasági termelést az ezredfordulóra 55–60%-kal kell növelni. A terv nem csak a további területek elvesztését kívánja elkerülni, hanem minél nagyobb területek rekultivációját írja elő. Enyedi György még hozzáfűzi, hogy „vissza lehetne vonulnunk a hegy-dombvidéki földek megművelésétől”. Erről ő ezt írta néhány évvel ezelőtt: „... elveszett, semmivé vált az a potenciális természeti járadék, amely a Dunántúli-dombság és az Észak-középhegység egyes területein keletkezne, ha ezekben a térségekben a rét és legelőgazdálkodást és az erre alapozott szarvasmarhatenyésztést fejleszthetnénk. Így tehát a népgazdaság számára annyira megnőtt jelentőségű természeti erőforrásainkat tökéletlenül használtuk ki mind a legtermékenyebb területeken, mind pedig az úgynevezett szűkös természeti környezeti térségekben. Nem kell ecsetelnünk, hogy ezt a luxust nem engedhetjük meg magunknak.” (Falvaink sorsa. Gyorsuló idő. 1980. 127. lap)

Azt is megállapítottam, hogy nagyüzemeink környezetrombolóak. Bírálóm is elismeri, hogy hazánkban gondatlanul gazdálkodunk a földdel. Csak nem úgy érti, hogy csak a kisüzemek? A nagyüzem, mely rövid távon maximális haszonra tör, az teszi tönkre elsősorban a földet, nálunk is, és Amerikában is. Kemizálással (műtrágya, gyomirtók, rovarirtók stb.) nehéz gépekkel és helytelen műveléssel, s ezzel környezetet szennyez és növeli az eróziót. (Több mint 3 millió hektár károsodott talajt mutat ki a legújabb vizsgálatokat összegező kiadvány Magyarországon.) A szennyezés elsősorban a felszíni vizeket éri. A kémiai szerek nagyüzemi alkalmazása sajnos számos olyan veszéllyel jár, mely károsítja magát a talajt. A műtrágyáknak csak 20–40%-a épül be a termésbe, a többi visszamarad a talajban és azt károsan átalakítja. A legnagyobb veszélyt azonban a monokultúrák, vagy a kevés termelvényre való specializálódás rejti. A nyereséget hajhászó nagyüzem pedig ezt teszi. Hazánkban is éveken keresztül láthatunk többszázhektáros táblákat mindig búzával vagy kukoricával bevetve. (Egyetlen faj, vagy fajta és időbeli folytonossága a fizikai és kémiai feltételek egyoldalú és egyidejű kimerítéséhez és tökéletlen felhasználásához vezet, ugyanakkor stabilizálja a szűk genetikai változatosságot, mely egyre érzékenyebbé válik az alkalmazkodó patoszisztémákkal szemben. Minél több fajt termelünk kis területen váltakozva és vegyesen, annál stabilabb az ökoszisztéma, a termőtalaj potenciája hosszú távon. Amerikai tudósok mutatták ki azt, hogy a kukorica monokultúrájával szemben a köztes-termelésnek van hosszú távon előnye. (Pl. a kukorica–bab együttes művelése, mely

régi indián mintára elterjedt világszerte a falukultúrákban.) Erre ma sem nálunk, sem Amerikában a nagyüzem nem vállalkozik, mert nem tudja gépesíteni. Az ökoszisztémák e nagy válságáról amerikai tudósok igen sötét színekkel beszélnek. (Egyesek azt állítják, hogy ha ezen az úton haladnak tovább, az Egyesült Államok középső részén sivatag fog keletkezni.) Nyilván, most még van túltermelés, és a vállalkozó a leromlott talajokat hagyja ott elsősorban, ha csökkenti a vetéseit. — Az ökoszisztémák nagy válságáról bőszeges nemzetközi irodalmat sorol fel „Az evolúció és az emberiség” (Szerk.: Vida Gábor. Natura. 1983.) magyarul megjelent kötete, különösen a „modern agro-ökoszisztéma, mint evolúciós csapda” c. fejezete. Hogy a legmodernebb, tudományosan kidolgozott mezőgazdálkodásra még nem vállalkozik sok üzem sem itt sem Amerikában, nem jelenti azt, hogy a prognózis hamis. Tény marad a természetvédelem vas-törvényének 4. pontja: Földünk használatában csupán a rövid távú célokat és az ember pillanatnyi boldogságát mérlegelő erkölcsi döntések minden élőlényre, így az emberre is végzetesek. (Ehrlich, P.—Ehrlich A.: Extinction. 1981.) Nekünk is be kell jár-nunk a láthatóan zsákutcába vezető amerikai utat? Természeti és történeti-társadalmi helyzetünket kihasználva nem lehetnének a legmodernebb mezőgazdasági kultúra úttörői?

Hangsúlyozom, a paraszti falvak népének földhöz való kötődésének eszköztárát, szokásait akartam bemutatni, nem a válságból való kivezető utat, amit számon kér tőlem bírálóm. Semmi esetre sem gondolhatja azt, hogy vissza akarom állítani az 1945 előtti állapotot, de talán nem gondolja komolyan, hogy például Ausztriában a paraszti kisüzem csak 15–20 q/ha búzát termel ma?

Van falu, ahol az elnéptelenedés már száz esztendeje megkezdődött, s van, ahol csak a tsz-ek összevonása után. Ez sokmindentől függött, abban egyetértek, hogy „az 1970-es évek centralizációs törekvései és intézkedései szükségtelenül és nem emberséges módon felgyorsították a hanyatlási folyamatokat, de e folyamatokat nem ezek indították útjára”.

Nem hiszem azt sem, hogy az a nagyfokú mobilitás, ami ma Amerikában van és szinte hihetetlen, — átlagosan 5 évenként költözik egy család —, jó és követendő minta. Azt hiszem, hogy az fontos, emberi szükséglet, hogy mindenki valahol otthon érezze magát. De lehet, hogy ez nem mindenkinek szüksége, házat és hazát is könnyen változtat, de talán még a többség: „marad”.

Végül arról, hogy „a múlt megszipítése... lefegyverző, mert cselekvés helyett honfibút gerjeszt ... mert azt a hamis illúziót kelti, hogy a múlt választ ad a jövő kérdéseire”. Csak azt mondhatom, hogy választ nem, de tanácsot, tanulságot adhat. Historia est magister vitae. A múlt már nincsen hatalmunkban, azt hiába is szépítenék; nagyobb baj, ha a jelent szépítjük meg, elkendőzve a hibákat és a tennivalókat. A jelen megszipítését tartom lefegyverzőnek, mert cselekvés helyett vak önelégültséget gerjeszt.

Andrásfalvy Bertalan